Vilniaus gatvėje įžemis fiksuotas 0,35–1,2 m gylyje.

2022 m. tyrimų metu Vilniaus g. 2 prie planuojamo rekonstruoti pastato buvo ištirti du 1x1 m dydžio šurfai, bendro 2 m^2 ploto. **Šurfe 1**, prie pastato Š sienos, po velėna fiksuotas vien tik 40–50 cm storio pilkas žvyras su pavieniais rausvos spalvos plytų fragmentais ir XVI–XX a. radiniais bei XX a. šiukšlėmis. Tikėtina, kad šis sluoksnis suformuotas XX a. sklype vykdant statybos ar paviršiaus formavimo darbus. 45–60 cm gylyje pasiektas molingas smėlis – įžemis. **Šurfe 2**, prie pastato V sienos, iki 35–40 cm gylio, tęsėsi pilkas maišytos struktūros žvyringas gruntas su XX a. šiukšlėmis ir pavienėmis griuvenomis (1 pav.). Žemiau atidengtas plonas, apie 2 cm storio tamsesnis gruntas – paviršinis sluoksnis, buvęs iki XX a. statybos darbų. Žemiau jo tirtas 10 cm storio kiek šviesesnis vientisas pilkas žvyringas gruntas be radinių. Po juo, 50 cm gylyje, fiksuotas plonas 1–2 cm storio tamsus humusingas gruntas – buvęs paviršius, išsilaikęs greičiausiai iki XIX a. Žemiau glūdėjo 20 cm storio pilkas žvyringas gruntas su pavieniais XVII–XVIII a. buitinės keramikos radiniais. Po juo, 70 cm gylyje, fiksuotas 10 cm rausvo molio su pilko grunto priemaišomis horizontas, kuriame rasta XV (?)–XVI a. buitinės keramikos. Po juo buvo dar vienas 1–2 cm storio tamsaus grunto sluoksnelis, o žemiau 15–20 cm tirtas pilkšvas smėlis, kuriame rasta viena smulki XV (?)–XVI a. keramikos šukė. Apie 1 m gylyje pasiektas žvyringas smėlis – įžemis.

1 pav. Šurfo 1 vaizdas iš PR. P. Vutkin nuotr.
Fig. 1. Test Pit 1 as seen from the SE.

The investigation at Vilniaus St. 2

The 2022 field evaluation (two 1x1 m test pits totalling 2 m^2) at Vilniaus St. 2 in the town of Daugai (Alytus District, S Lithuania) yielded a 0.5–1 m thick, 15th(?) – 20th-century cultural layer (Fig. 1). The test pit to the N of the building only had a 20th-century layer containing 16th–20th-century finds, and that to the W of the building, an 18th-century layer beginning at a depth of 50 cm with 15th(?) – 16th-century horizons below that, sterile soil being reached at a depth of 1 m.

EIŠIŠKĖS

Birutė Lisauskaitė

Tyrimai Eišiškėse

2022 m. buvo atlikti detalieji tyrimai Eišiškių miesto (Šalčininkų r.) saugomoje teritorijoje (UK 17079), P. Cvirkos, Gegužės 3-iosios, Ligoninės, Raubiškių, Rodūnės, Tyliosios, Turgaus, Vasario 16–osios ir Vilniaus gatvėse, planuojamų įrengti vandentiekio ir buitinės nuotekynės tinklų trasų vietose.

Eišiškės pirmą kartą minimos 1384 m. Vytauto sutartyje su Kryžiuočiu ordinu kaip Vytauto žmonos Onos brolio Sudimanto valda. Tikėtina, kad miestelio P dalies atsiradimą ir vystymąsi kelių iš Merkinės, Rodūnės ir Vilniaus

1 pav. Archeologinių tyrimų suvestinis planas: 1 – saugomos Eišiškių teritorijos (UK 17079) ribos; 2 – 2009 m. L. Girlevičiaus tyrimai; 3 – 2009 m. V. Vėževičienės tyrimai; 4 – 2011 m. L. Girlevičiaus tyrimai; 5 – 2011 m. L. Girlevičiaus tyrimai; 6 – 2011 m. L. Girlevičiaus tyrimai; 7 – 2011 m. M. Žemantauskaitės tyrimai; 8 – 2012 m. D. Antropikaitės tyrimai; 9 – 2013 m. D. Antropikaitės tyrimai; 10 – 2014 m. S. Rutkovskio tyrimai; 11 – 2015 m. D. Antropikaitės tyrimai; 12 – 2017 m. N. Brazdeikio tyrimai; 13 – 2020 m. M. Grikpėdžio tyrimai; 14 – 2020 m. D. Oleinik tyrimai; 15 – 2022 m. tirtų šurfų vieta. B. Lisauskaitės brėž.

Fig. 1. Summary plan of the archaeological investigation: 1 – boundaries of the protected area in Eišiškės (UK 17079), 2 – Girlevičius' 2009 investigation, 3 – Vėževičienė's 2009 investigation, 4 – Girlevičius' 2011 investigation, 5 – Girlevičius' 2011 investigation, 6 – Girlevičius' 2011 investigation, 7 – Žemantauskaitė's 2011 investigation, 8 – Antropikaitė's 2012 investigation, 9 – Antropikaitė's 2013 investigation, 10 – Rutkovskis' 2014 investigation, 11 – Antropikaitė's 2015 investigation, 12 – Brazdeikis' 2017 investigation, 13 – Grikpėdis' 2020 investigation, 14 – Oleinik's 2020 investigation, 15 – 2022 test pits.

sankryžoje paskatino ne tik pilies sunykimas XIV a. pabaigoje, bet ir per mažas plotas šalia jos miestui plėstis. 1529 m. Eišiškės minimos neprivilegijuotų miestų ir miestelių sąrašuose. 1557 m. valakų reformos metu miestelis nebuvo pertvarkytas iš radialinio į stačiakampį, tik išmatuoti ir sunorminti sklypai. Eišiškės ypač suklestėjo XVI a. pabaigoje, tam įtakos turėjo miestą kirtęs Vilniaus ir Varšuvos traktas, ėjęs dabartinėmis Vilniaus ir Rodūnės gatvių trasomis. Miestelio vystymąsi vėliau stabdė karai, kurių metu kilo gaisrai, o paskui badas ir ligos. Jis atsigavo XIX a. II pusėje. 1880 m. mieste jau buvo 300 namų, valsčiaus valdyba, mokykla, pašto stotis, 2 odų dirbtuvės, vandens malūnas, rinkosi turgūs, 2 prekymečiai. Daugėjant gyventojų XIX a. pabaigoje didėjo miestelio teritorija, keitėsi gatvių tinklas. XX a. 3 dešimtmetyje, esant geram susisiekimui su Vilniumi, Eišiškės imtos vadinti Vilniaus priemiesčiu, kur vilniečiai atvykdavę pirkti maisto produktų (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, t. II: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*, kn. I. Vilnius, 2002, p. 126–154).

2009 m. sklype Gegužės 3-iosios g. 6-1 L. Girlevičius atliko žvalgymus kasamos tranšėjos priestato pamatams vietoje (*KPC PB*, f. 39, b. 2877). Tirtame 4,5 m² plote rastas nedaug XV–XIX a. datuojamų radinių. 2011 m. L. Girlevičius atliko žvalgomuosius tyrimus sklype Vasario 16-osios g. 9 ir ištyrė 3 šurfus (9 m² plotas). Sklypo R pusėje apatiniame kultūrinio sluoksnio horizonte aptikta XVII–XVIII (?) ir XIX–XX a. pradžios buitinės keramikos. Taip

pat rasta ir XV–XVI a. datuojama juodosios keramikos šukė (*LIIR*, f. 1, b. 90931). 2011 m. tyrimus Raubiškių g. 4A atliko M. Žemantauskaitė, ji ištyrė 2 šurfus (4 m^2 plotas) ir žvalgė apie 70 m^2 plotą (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 634). Sklype rastas kultūrinis sluoksnis su pavienėmis XVII–XVIII a. keramikos šukėmis ir kitais XIX–XX a. radiniais. 2011 m. Rodūnės ir Naujojo Plano gatvių sankryžoje, buvusio parko teritorijoje, L. Girlevičius vykdė žvalgomuosius tyrimus ir žvalgymus. Tyrimų metu rastas 60–85 cm storio XVII–XX a kultūrinis sluoksnis (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 367–368). 2013 m. numatomų vandens ir nuotekų tinklų įrengimo vietose Gegužės 3-iosios gatvės ŠV dalyje ir Turgaus gatvėje detaliuosius tyrimus atliko D. Antropikaitė (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 290–294). Gegužės 3-iosios gatvės ŠV dalyje buvo ištirta 19 perkasų, fiksuotas 0,4–1,2 m storio XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis. Gatvės trasoje į R nuo namo Gegužės 3-iosios g. 3 aptikta duobė su XV a. neglazūruotos, puoštos įspaudais buitinės keramikos fragmentais. Turgaus gatvės PR atkarpoje ištirtos 4 perkasos ir fiksuotas XX a. neskaldytų akmenų grindinys bei 0,6–2,9 m storio XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis.

2022 m. tyrimų metu ištirti 102 šurfai (plotas 197,81 m^2) ir viena perkasa (plotas 10,5 m^2), juose fiksuotas 0,6–2,3 m storio kultūrinis sluoksnis (1 pav.).

P. Cvirkos gatvė suformuota XIX a. II pusėje buvusios katalikų bažnyčios teritorijoje. Tirtuose šurfuose 43–45 fiksuotas 1,3–1,4 m storio permaišyto ar supiltinio grunto sluoksnis su XIX–XX a. griuvenomis. Taip pat jame aptikti XVI–XVII keramikos fragmentai ir nemažai skaldytų gyvulių kaulų ir ragų.

Gegužės 3-iosios gatvė (buvusi Naujoji) yra viena iš seniausių Eišiškių gatvių. Atkarpoje ties sankryža su Ligoninės gatve ištirti 4 šurfai (65–68). Juose rastas XIX–XX a. susiformavęs kultūrinis sluoksnis, išskyrus šurfe 65, kuriame po supiltiniais gatvės sankasos sluoksniais tirtas šlapias iki 65 cm storio sapropelio sluoksnis su pavieniais XVII–XVIII a. keramikos fragmentais ir skaldytais gyvulių kaulais. Matyt, dar iki **įrengiant** gatv**ę** šioje teritorijoje egzistavusi pelkė, kurią miestelėnai naudojo šiukšlėms pilti.

Ligoninės gatvės trasa susiformavo XIX a. II pusėje. Ji ne tik sujungė Gegužės 3-iosios ir Rodūnės gatves, bet naudota patekti į naują gyvulių turgų ir miesto kapines. Akmeninis gatvės grindinys išlikęs po asfalto danga. Gatvės trasoje tirtuose **šurfuose** 69, 70 rastas 35–40 cm storio kultūrinis sluoksnis, suformuotas vykdant įvairių komunikacijų įrengimo darbus. Archeologinio sluoksnio ar radinių nerasta.

Raubiškių gatvės atkarpoje ištirti šurfai 22–42. Raubiškių gatvė, anksčiau vadinta Rimkūnų gatve, Eišiškių miestelyje buvo viena iš pagrindinių gatvių. Raubiškių gatvės PV dalyje, nuo sklypo Raubiškių g. 50 iki sklypo Raubiškių g. 25, šurfuose 22–25 nerasta sluoksnio, turinčio bent kokių nors žmogaus veiklos pėdsakų arba jis buvo sunaikintas įrengiant šią gatvės atkarpą XX a. Gatvės ŠR atkarpoje, nuo turgaus aikštės iki sklypo Raubiškių g. 21 (šurfas 28), fiksuotas 0,3–1,45 m storio kultūrinis sluoksnis datuojamas XVI–XIX a. Sluoksnyje rasta stiklinių butelių, juodos molio masės indų ir keramikos lygiu paviršiumi fragmentų, pavienių fragmentų buvo su bangelių (2 pav.) ar horizontalių griovelių ornamentu.

2 pav. Keramikos fragmentai iš šurfo 33. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 2. Potsherds from Test Pit 33.

Šurfuose 28, 31–34 tyrimų metu 27–35 cm gylyje nuo paviršiaus, spėjama, fiksuotas ankstesnės gatvės, iki ją išgrindžiant XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje, paviršiaus horizontas, išsiskiriantis iki 10 cm storio sluoksniu su smulkiomis raudonų plytų duženomis ar smulkiais akmenukais.

Įvertinant tyrimų metu surinktą medžiagą kyla abejonių dėl gatvės atkarpos ŠR galo, prie turgaus aikštės, trasos vietos. Šurfuose 38–41 tyrimų metu rasti 20–56 cm storio juodos durpingos žemės, durpių arba nusausėjusio sapropelio sluoksniai. Šurfe 40 sluoksnyje aptikta nesunykusių krūmų šakų, šaknų ir žolių liekanų, o po grindiniu esančiuose supiltiniuose sankasos sluoksniuos užkastas nesunykęs medžio kamienas. Gali būti, kad ŠR gatvės galas iki XIX a. pabaigos ar XX pradžios, kai buvo išgrįsta gatvės trasa, ėjo kiek kita, aukštesne vieta. Šurfuose 38, 39 tyrimų metu 1,1–1,15 m gylyje nuo paviršiaus rasta fragmentų akmeninių struktūrų (šurfas 38) ir smulkių akmenų grindinio (šurfas 39), pakloto ant durpių sluoksnio. Gali būti, kad tai buvusios brastos liekanos, bet dėl nedidelės tyrimų apimties sunku tiksliau įvertinti.

Rodūnės gatvės atkarpoje ištirti šurfai 71–102. Gatvės aplinka galbūt ilgą laiką buvo mažai apgyvendinta dėl netinkamų sąlygų arba buvo gyvenama aukštesnėse, sausesnėse jos vietose. Gatvės dalyje, tarp šurfų 84 ir 90–99, gylyje 65–90 cm nuo paviršiaus, rastas juodos durpingos žemės sluoksnis. Kadangi kelio trasa buvo ypač svarbi susisiekti su Varšuva, Gardinu ir Lyda, matyt, dar tuomet egzistavusio gruntinio kelio pakraščiuose buvo kasami grioviai paviršiniam vandeniui surinkti ir nuvesti. Jų fragmentai rasti šurfuose 81, 82. Gatvė buvo išgrįsta XIX a. pabaigoje arba XX a. pradžioje. Tai patvirtintų ir tyrimų metu šurfuose 81, 95, 96 po grindiniais esančiuose kultūrinio sluoksnio horizontuose rastos Rusijos imperijos 1864–1904 m. monetos. Tyrimų metu XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis fiksuotas šurfe 71, gatvės atkarpos PR gale, ties Rodūnės ir Ligoninės gatvių sankryža. Greta 2011 m. L. Girlevičiaus vykdytų archeologinių tyrimų metu Rodūnės ir Naujojo Plano gatvių sankryžoje, buvusio parko teritorijoje, taip pat buvo rastas XVII a. archeologinis sluoksnis. XVI–XVIII a. radinių aptikta ir Rodūnės gatvės ŠV dalyje tarp šurfų 94–102. Tiesa, šioje gatvės atkarpoje didžioji dalis šio laikotarpio radinių buvo rasta permaišytuose durpinguose apatiniuose sluoksniuose. Viršutiniai sluoksniai permaišyti įvairių komunikacijų įrengimo arba gatvės rekonstrukcijos darbų metu XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje **ją** grindžiant arba XX a. II pusėje ją platinant. Kaip tik šiuo laikotarpiu, matyt, buvo pakeistas ne tik gatvės aukštis, supilant didelius grunto kiekius, bet ir nugriauti namai (šurfas 94) ir sodybas juosusios tvoros (šurfas 87).

Tylos gatvės trasoje ištirti šurfai 46–49. Gatvės trasa suformuota XX a. II pusėje anksčiau miestelėnų dirbamų laukų teritorijoje. Archeologinio sluoksnio ar pavienių radinių gatvės trasoje nerasta.

Turgaus gatvės ŠV atkarpoje ištirti šurfai 50–55 ir perkasa I. Ši gatvės atkarpa, tikėtina,

3 pav. Gatvės grindinio fragmentas šurfe 54. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 3. A street paving fragment from Test Pit 54.

susiformavo tik XIX a. II pusėje. Iki tol tai galėjo būti mažai gyvenama teritorija, per kurią ėjo takas į dirbamus laukus. Tako akmeninių grindinių fragmentai rasti perkasoje I gylyje 1 m nuo paviršiaus ir šurfuose 53, 54, 60–65 cm gylyje (3 pav.). Nagrinėjamos Turgaus gatvės atkarpos ŠR–R dalyje, matyt, dar XVII a. yra buvusi vandeninga pelkė, kuri tapo miestelėnų išmetamų šiukšlių sąvartynu. Tyrimų metu šurfuose 53, 54 rastas 25–55 cm storio archeologinis sluoksnis su daug XVI–XVIII a. radinių, kurių vyraujančią dalį sudaro juodos molio masės ar lygiu paviršiumi su smulkiai grūsto akmens priemaišomis buitinė keramika. Rastas vienas fragmentas plokščiojo koklio, dekoruoto iškiliu barokiniu rėmeliu ir kampuose šešialapio žiedo su koteliu ornamentu, išsilydžiusia glazūra.

Vasario 16-osios gatvės trasoje tirtuose šurfuose 1–21 archeologinio sluoksnio nerasta, pavieniai radiniai datuojami XIX–XX a. Galbūt gatvė suformuota XIX a. II pusėje iki tol buvusių dirbamų laukų teritorijoje. Tyrimų metu šurfuose rastas permaišytas pilkai rusvos spalvos priemolio sluoksnis gali būti siejamas kaip tik su šio pobūdžio ūkine veikla. Gatvės akmeninis grindinys, tikėtina, buvo įrengtas XX a. I pusėje.

Vilniaus gatvės PV atkarpoje (prie buvusio turgaus aikštės) ištirti 9 šurfai abipus gatvės važiuojamosios dalies esančių šaligatvių trasose. Didžioje dalyje tirtų šurfų rastas sunaikintas archeologinis sluoksnis paskutiniais dešimtmečiais įrengiant įvairias miesto komunikacijas. Permaišytame sluoksnyje aptikta XVI–XIX a. radinių. Tai daugiausia juodos molio masės arba lygiu paviršiumi su smulkiai grūsto akmens priemaišomis indų fragmentai. Kai kurie jų ornamentuoti horizontalių griovelių ar vienos bangelės ornamentu. Be to, rasta ir pavienių dubeninių koklių fragmentų. Šurfe 59 permaišytame sluoksnyje rastas molinės pypkės fragmentas, šonuose dekoruota keliais saulės motyvo įspaudais (4 pav.). Tik šurfuose 60, 64 po paviršiniu permaišytu ar supiltiniu 45–70 cm sluoksniu rastas geriau išlikęs 35–75 cm storio XVI–XVIII a. sluoksnis.

4 pav. Molinės pypkės fragmentas šurfe 59. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 4. A clay pipe fragment from Test Pit 59.

Tyrimų metu Eišiškėse aptiktas XVI–XIX a. kultūrinis sluoksnis atspindi miesto raidos etapus, tačiau tirtose gatvių trasose yra stipriai apardytas paskutiniais dešimtmečiais, įrengiant miesto komunikacijas ar vykdant gatvių rekonstrukcijos darbus.

The investigation in Eišiškės

The 2022 excavation (208.31 m^2) at the site of planned water main and household sewer lines on P. Cvirkos, Gegužės 3-osios, Ligoninės, Raubiškių, Rodūnės, Tyliosios, Turgaus, Vasario 16-osios, and Vilniaus Streets in Eišiškės (Šalčininkai District, SE Lithuania) (Fig. 1) yielded a 0.6–2.3 m thick cultural layer.

The utility trenches on P. Cvirkos, Ligoninės, Tyliosios, and Vasario 16-osios Streets were created in the late 19th or 20th-century and the test pits along them yielded a mixed 19th–20th-century cultural layer. The NW segment on Turgaus Street had formed in the second half of the 19th century (Fig. 3). Only Test Pits 53 and 54 contained a 25–55 cm thick archaeological layer with 16th–18th-century finds. The NE segment on Raubiškių Street from Turgaus Square to Raubiškių St. 21 produced a 16th–19th-century cultural layer with

sparse finds (Fig. 2), the segment on the rest of the street to Raubiškių St. 50 neither an archaeological layer nor any finds, and those on Vilniaus and Rodūnės Streets a very disturbed 16th–20th-century archaeological layer with finds (Fig. 4) and street paving elements.

JURBARKAS

Nerijus Brazdeikis

Vytauto Didžiojo gatvė 3A

2022 m. Vytauto Didžiojo g. 3A ištirtos dvi perkasos (21,7 m² plotas) ir žvalgyta 29,4 m² ploto tranšėja, bendras 51,1 m² plotas.

XV–XVI a. Jurbarkas buvo valsčius, valdomas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vietininko Jono Sapiegos kaip „kunigaikščio stalo dvaras“. XVI a. čia būta dvaro. Suaktyvėjus prekybai Nemunu 1540 m. Jurbarke buvo įkurta muitinė. 1545 m. karalienės Bonos pavedimu pradėta statyti bažnyčia (*Lietuvos miestai ir miesteliai*. Vilnius, 2014, p. 350). 1996 m. G. Aleliūnas Vytauto Didžiojo g. 3–5 kiemuose ištyrė 4 šurfus, kuriuose buvo fiksuoti permaišyti sluoksniai su XVIII–XIX a. keramikos šukėmis (*ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 362). 2018 m. V. Juškaitis Vytauto Didžiojo g. 5 žvalgymų metu fiksavo XX a. sluoksnį (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 636). 2019 m. U. Budvydas Vytauto Didžiojo g. 4 ištyrė 26 m² plotą, kuriame buvo rasti XX a. II pusės–XXI a. pradžios suardymai ir perkasimai (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 510). 2021 m. D. Zubrickas Vytauto Didžiojo g. 3A vykdė tyrimus šios šilumos tinklų trasos vietoje. Šurfe 1 rasti 2,4–2,45 m storio technogeniniai sluoksniai. Šurfe 2 apie 1–1,1 m gylyje buvo rastas 30–40 cm storio juodos žemės sluoksnis su XVII–XVIII a. radiniais (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 604).

2022 m. tyrimų metu perkasos 1 ŠR dalyje rastas XX a. suformuotas technogeninis pilko grunto sluoksnis su asfalto liekanomis ir metalo šiukšlėmis, kuris tęsėsi iki projektinio 1,2 m gylio. Sluoksnis galbūt suformuotas tiesiant šiluminę trasą. Likusioje perkasos 1 PV dalyje ir perkasoje 2 po niveliaciniais sluoksniais rastas 10–40 cm storio XX a. juodos žemės su griuvenomis sluoksnis. Perkasoje 1 šio sluoksnio horizonte 55–65 cm gylyje (H_{abs} 18,25–18,35 m) atidengtas fragmentiškas smulkių akmenų grindinys.

1 pav. Perkasa 1 tyrimų metu iš PV. N. Brazdeikio nuotr.

Fig. 1. Trench 1 during the investigation, as seen from the SW.